

Onrus en geweld: 2012

1 Algemeen

Suid-Afrika is tans 127ste uit 158 lande op 'n wêreldvredesindeks (www.visionofhumanity.org). In ses jaar het Suid-Afrika 29 plekke gedaal. Die indeks kyk onder meer na militêre besteding, geweld en respek vir menseregte. Suid-Afrika se buurlande (buiten Zimbabwe) lê onder die eerste 60 lande (sien ook Meyer 'SA val ver op vredesindeks' *Beeld* (2012-06-26) 13). Verskeie vorme van geweld het in die verslagtyd voorgekom, waarvan die opspraakwekkendste geweld die van stakers in die Marikana-gebied was. Verskeie stakings landwyd het daarna gevolg (Anon 'Mining unrest not symptom of inequality' *Mail and Guardian* (2010-09-27) 2; Steyn 'Rand in free fall as investors flee over strike unrest' <http://mg.co.za/article/2012-10-08-rand-in-free-fall-as-investors-flee-over-strike-unrest> (datum van gebruik 2012-10-09)). Bendegeweld het ook voorgekom en die hulp van die verdedigingsmag is gevra om bendegeweld in die Wes-Kaap onder bedwang te bring (Styan 'Bendes: SAPD kap Zille' *Beeld* (2012-07-11) 4). Verskeie plaasmoorde het voorgekom en die landelike gemeenskappe het gevra dat die regering hulle veiligheidsplanne vir die gebiede begin implementeer (Van der Walt 'Stel landelike veiligheidsplan nou in, vra AgriSA' *Beeld* (2012-06-26) 8).

Die amptelike misdaadsyfers vir die boekjaar 2011-2012 is bekendgemaak. 'n Totaal van 2 085 757 ernstige misdade is in die periode aangemeld. 15 609 moorde is gepleeg. Die aantal moorde het met 'n paar persentasiepunte in die Wes-Kaap, KwaZulu-Natal, Gauteng en Mpumalanga afgeneem terwyl dit in die ander provinsies toegeneem het. In geheel het die moordsyfer van 31,9 na 30,9 per 100, 000 persone gedaal. Die meeste slagoffers was mans (12 530 uit 15 609). Die oorgrote meerderheid moorde (65%) het met inter-persoonlike argumente en geskille begin en het dikwels met alkohol- en dwelmgebruik gepaard gegaan (Parker 'Crime statistics show marginal improvement' *Mail and Guardian* (2012-09-20) 4.) Meer vrouens as mans is aangerand en vrouens en kinders was die slagoffers van seksuele misdrywe (64 514 gevalle is aangemeld waarvan 48% vroue en 40% kinders slagoffers was). 23 275 kinders is aangerand. Verkragting het met 1,9% afgeneem. (Sien Fourie 'Jonges, vroue is veiliger in SA' *Beeld* (2012-09-21) 5.) Motorkapings het met 10,8% afgeneem, transito-rooftogte met 37,5%, bankrooftogte met 10,3%, ernstige rooftogte met 12% en gewone roof-

togte met 4,6%. Besigheidsroofogte het met 8,8% toegeneem, veediefstal met 1,5% en dwelmverwante misdrywe met 15,6% (Essop 'Boewe dink soos sakelui' *Beeld* (2012-09-21) 4). In Limpopo het motorkapings afgeneem maar motordiefstal, diefstal by woonhuise, dwelmverwante misdaad en transito-roofogte het toegeneem. In Noordwes het motordiefstal en diefstal by woonhuise afgeneem maar huisroofogte, transito-roofogte en motorkapings het toegeneem. In Mpumalanga het slegs motorkapings en bankroofogte gedaal. (Sien Claassen 'Syfers toon gemengde welslae' *Beeld* (2012-09-21) 4; Van Wyk 'Almal is gelyk wat misdaad betref' *Beeld* (2012-04-18) 9.) Daar was 'n 15,6% verhoging in die aantal dwelmverwante misdrywe (Vgl die Addendum tot die SAPD Jaarverslag 2011/2012 (http://www.saps.gov.za/saps_profile/strategic_framework/annual_report/2011_2012/Addendum.pdf)).

'n Wetsontwerp op die Voorkoming en Bekamping van Marteling [W21-2012] is by die Parlement ingedien (AK 457 in SK 35412 van 2012-06-01). Die doel van die wet is om gevolg te gee aan die Verenigde Nasies se *Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment* en om marteling as 'n misdryf te verklaar (kl 4). Die wet verbied marteling van persone binne en buite die grense van die Republiek (kl 6).

Die parlement het die *South African Development Community Protocol on Mutual Legal Assistance in Criminal Matters* geratifiseer (GK 406 in SK 35368 van 2012-05-25 wat reeds op 1 Maart 2007 in werking getree het). State moet mekaar sover moontlik bystand in die geval van vervolgings, ondersoeke en strafregtelike hofgedinge verleen.

In hierdie verslag word vervolgens maatreëls en hofsake ten aansien veiligheidsdienste, wapens en terrorisme bespreek.¹

2 Veiligheidsdienste

2.1 Polisie

Die Wysigingswet op die Suid-Afrikaanse Polisie 10 van 2012 is aanvaar. Die Wet maak voorsiening vir die instelling van 'n Direkoraat vir Prioriteitsmisdaad-ondersoek na aanleiding van die *Glenister*-hofsak (*Glenister v President of the RSA* 2009 2 BCLR 136; 2009 1 SA 287 (KH)) (sien ook Anon 'Radikale benadering nodig teen misdaad' *Die Burger* (2012-04-26) 4). Die bepalings verleen aan die Direkoraat operasionele onafhanklikheid. Die idee is dat die Direkoraat nie beïnvloed kan word nie en totaal onafhanklik kan funksioneer (sien ook AK 147 in SK 25070 van 2012-02-24).

Ten einde die taak van die polisie te vergemaklik is regulasies afgekondig

---

¹In hierdie joernaal word die belangrikste beleid, wetgewing, verslae en hofbeslissings vir die periode 2011-12-01 tot 2012-09-01 bespreek.

kragtens die Wet op Tweedehandse Goedere 6 van 2009 (GK R285 in SK 35220 van 2012-04-03). Handelaars in tweedehandse goedere moet geregistreer wees en moet ook bepaalde rekords en registers hou.

Die *Independent Police Investigative Directorate Act* 1 van 2011 het op 1 April 2012 in werking getree (Prokl 3 in SK 35018 van 2012-02-10). Op dieselfde datum is regulasies uitgevaardig om die werking van die Direkoraat te vergemaklik (GK R98 in SK 35018 van 2012-02-10). Die regulasies handel onder meer oor die wyse waarop sake by die Direkoraat aangemeld moet word (regs 2-3), ondersoeke na sterftes in polisie-aanhouding of as gevolg van polisie-optrede (reg 4), ondersoeke na strafregtelike aangeleenthede (reg 5) en die afvuur van amptelike vuurwapens (reg 6). Die regulasies maak verder voorsiening vir prosedures by uitkenningparades, die afneem van beëdigde verklarings, die lewer van getuienis, die produseer van dokumente en die verskaffing van inligting deur die polisie (reg 9). Die regulasies magtig die gebruik van poligrafietoetse (reg 11). Sedert die Direkoraat ingestel is, is bittermin klagtes wat ingedien is egter vir verdere ondersoek verwys (sien SAPA 'IPID Police Report' <http://mg.co.za/article/2012-06-04-ipid-police-report> (datum van gebruik 2012-10-08)). Volgens Direkteur Beukman word die meeste klagtes by plaaslike polisiestasies ingedien waarna dit binne 'n sekere tyd na die Direkoraat verwys moet word. Dit wil voorkom of heelwat van die klagtes nie na die Direkoraat verwys word nie of indien wel verwys, dit baie laat gebeur. Laat of geen verwysings van klagtes stel egter misdrywe daar.

Intussen is 'n verslag uitgebring dat lede van die Polisie diens nie behoorlik in die gebruik van vuurwapens opgelei word nie en dat dié wat wel opgelei is, nie gereeld oefen nie. Verder het 17% in hulle vaardigheidstoetse gefaal. Daar is ook bevind dat heelwat ammunisie wat onder beheer van polisie-opleidingskole was, verdwyn het (*Legalbrief Today* (2012-03-05); Vos 'Polisie oefen nie hul skietery' *Beeld* (2012-06-18) 2). Heelwat klagtes oor polisiegeweld is ingedien (Liebenberg 'Ernstige polisiegeweld in KZN pla direktoraat' *Beeld* (2012-07-12) 6). 'n Ander studie het getoon dat veral jong volwassenes vertroue verloor het in die vermoë van die lede van die Polisie diens om hulle te beskerm (Essop 'Tot 66% jonges sê polisie sal nie help' *Die Burger* (2012-06-12) 3; Fourie 'SA moet weer polisie vertrou' *Die Burger* (2012-06-16) 4). In Gauteng is 600 lede van die polisie diens gevang vir 'n verskeidenheid van misdrywe (*Legalbrief Today* (2012-05-03)). Die 10111-noodlyn van die polisie was ook in die spervuur nadat bekend geword het dat byna twee-derdes (60%) van die oproepe wat na die noodlyn gemaak word, nie behoorlik geregistreer en dus nie ondersoek word nie (Redaksioneel 'AG lashes police for sorry state of 10111 call centre' (2012-10-01) <http://mg.co.za/article/2012-10-01-auditor-general-lashes-saps>).

Volgens die SAPD se 2011/2012 Jaarverslag was daar 199 345 polisie-beamptes, met 'n polisie/bevolkingsverhouding van 1:321 (http://www.saps.gov.za/.../annual_report/index.htm) (hierna SAPD Jaarverslag).

Sowat 28163 misdaadvoorkomingsoperasies is uitgevoer wat tot 1 613 254 arrestasies gelei het (waarvan 777 140 vir ernstige misdade was) (SAPD Jaarverslag 65). Terselfdertyd is 25 615 vuurwapens gekonfiskeer en 30 437 voertuie teruggevind (SAPD Jaarverslag 51). Beslag is gelê op dagga met 'n straatwaarde van R281 392 172, asook 127 680 mandrax tablette, 44 kg kokaiën en 107 kg crystal meth (tik-tik). Sestien dwelmlaboratoriums is tydens georganiseerde misdaadoperasies oopgevelek, en 92 929 ongelisensieerde drankpersele gesluit (SAPD Jaarverslag 53). Die gemiddelde reaksietyd vir ernstige klagtes het afgeneem van 28.55 minute tot 24.44 minute (SAPD Jaarverslag 68). 'n Plattelandse Veiligheidsstrategie is bekendgestel en veiligheidsplanne is ontwikkel om misdaad in plattelandse gemeenskappe te help voorkom, met spesifieke verwysing na oorgrensmisdad en veediefstal. 'n Vennootskap is gesluit met AgriSA, Transvaalse Landbou-unie (TLU), Nasionale Ontluikende Rooivleisprodusente-organisasie, die Departement van Landelike Ontwikkeling en Grondhervorming asook die Departement van Landbou, Bosbou en Visserye om sodoende 'n geïntegreerde benadering tot plattelandse veiligheid te bevorder (SAPD Jaarverslag 63). Die bogenoemde stappe het bygedra tot 'n daling in ernstige misdaad in plattelandse gebiede van 711 315 in die 2010/2011 boekjaar tot 540 050 in die 2011/12 boekjaar (SAPD Jaarverslag 51).

Ten 31 Maart 2012 was daar 23 701 speuders in die SAPD. 479 speuders wat vroeër bevorder of verplaas is, is herontplooi ten einde die speurdiens se kapasiteit te verbeter. 'n Bykomende 11 583 speuders is opgelei, waarvan 2 920 gespesialiseerde opleiding ontvang het (SAPD Jaarverslag 105). Die oplossingskoers ('detection rate') vir ernstige misdade het van 51,84% tot 53,41% toegeneem, en die aantal dossiere wat hofgereed was, het van 30,84% tot 48,17% toegeneem (SAPD Jaarverslag 88). In 'n poging om die werkverrigting van die strafregstelsel te verbeter, is 139 speurderhofsakbeamptes ('Detective Court Case Officers') by 109 howe gestasioneer om te verseker dat nuwe hofsake aan alle vereistes voldoen (SAPD Jaarverslag 105). Die Strafregtelike Rekordsentrum het ook bykomende dienspunte by verskeie polisiestasies geplaas ten einde speuders te ondersteun in pogings om bewysstukke so spoedig moontlik te analiseer. Dit het bygedra tot 'n 30% vermindering in die agterstand in forensiese dienste in die 2011/2012 boekjaar. Dit het voortgebou op die 66% vermindering tydens die vorige verslagjaar (2010/2011) (SAPD Jaarverslag 114).

Geweld teen vroue en kinders het ook aandag geniet met die daarstelling van 'n bykomende 291 Familie-, Kinderbeskermings- en Seksuele Oortredingseenhede. Die 2 155 eenhede het 'n skuldigbevindingskoers van 73% vir geweld teen vroue behaal en 70% vir geweld teen kinders (SAPD Jaarverslag 102). Sowat 9 119 lede het opleiding ontvang ten aansien van die *Child Justice Act 75* van 2008 en 8 197 lede ten aansien van die Wet op Gesinsgeweld 116 van 1998. 'n Verdere 1 952 lede het opleiding rakende seksuele oortredings ontvang en 18 817 lede ten aansien van geweld teen vroue en kinders (SAPD Jaarverslag 35).

Volgens die 2011/2012 jaarverslag is die hoë getal ontsnappings uit polisie-aanhouding (1 079) te wyte aan beleid wat nie gevolg word nie, prosedures wat nie toegepas word nie en onvoldoende infrastruktuur by verskeie polisiestasies. Dit is 'n 61,3% toename vanaf die vorige boekjaar. 798 van die ontsnaptes is weer aangekeer (SAPD Jaarverslag 78). Polisiesterftes het van 93 in die vorige boekjaar tot 81 in die 2011/2012 boekjaar afgeneem. 8 van die lede is aan diens dood. Gauteng en die Oos-Kaap het die hoogste aantal moorde gehad. 'n Tienpuntplan is in Junie 2011 deur die Minister van Polisie aangekondig om polisiesterftes aan te spreek en 'n multidissiplinêre Polisieveiligheidskomitee is aangestel om die plan te implementeer (SAPD Jaarverslag 80-81).

Volgens die Onafhanklike Klagtedirektoraat (OKD) se 2011/2012 Jaarverslag (hierna OKD Jaarverslag) ([http://www.ipid.gov.za/.../2010-2012/ICD_Annual_Report_-_Inside\[1\].pdf](http://www.ipid.gov.za/.../2010-2012/ICD_Annual_Report_-_Inside[1].pdf)) het die OKD 4 923 klagtes teen lede van die Polisie in die 2011/2012 finansiële jaar ontvang, met die hoogste voorkoms in Gauteng (938) en die Wes Kaap (857). Hiervan was 720 sterftes, 88 het verband gehou met huishoudelike geweld, 2 320 met bewerings van kriminele oortredings en 1 795 met sake rakende wangedrag deur polisielede (OKD Jaarverslag 25). 91% van alle klagtes is binne 48 uur geregistreer en vir ondersoek toegewys. Die OKD het die afhandeling van ernstige sake (sterftes in polisie-aanhouding en sterftes as gevolg van polisiegedrag) in die boekjaar geprioritiseer, en sowat 90% van sake is in die periode gefinaliseer. Dit het die doelwit van 65% oorskry. Sowat 98% van die ondersoeke na bewering van wangedrag is ook afgehandel, meer as die doelwit van 55% (OKD Jaarverslag 26-29).

Die Burgerlike Sekretariaat vir die Polisie is ingevolge die *Civilian Secretariat for Police Service Act 2* van 2011 gestig. Die missie van die Sekretariaat is die doeltreffende en effektiewe toesig oor die SAPD en die versterking van die rol van die Minister van Polisie. Ten tye van die publikasie van die Burgerlike Sekretariaat se 2011-2014 Strategiese Plan (http://www.policeseecretariat.gov.za/.../Secretariat_Strategic_Plan_2011-2014.pdf) (hierna Strategiese Plan), was die Sekretariaat besig met institusionele hervorming, herstrukturering en herorganiserings. Die Strategiese Plan toon aan dat die Sekretariaat in die 2011/2012 boekjaar sou fokus op die Witskrif vir Veiligheid en Sekuriteit en die hersiening van die bestaande beleid rakende die regulering van die privaatsekuriteits-industrie (Strategiese Plan 5-6). Wat organisatoriese elemente betref, beoog die Sekretariaat om in 2012/2013 'n losstaande departement te word, om provinsiale sekretariate te skep, en om sekere funksies van die Onafhanklike Klagtedirektoraat (OKD) (nou die Onafhanklike Polisie Ondersoekdirektoraat) oor te neem.

3.2 *Korrektiewe dienste*

Sekere bepalinge van die Wysigingswet op Korrektiewe dienste 5 van 2011 het op 1 Maart 2012 in werking getree (aa 46, 47, 49, 49A-D, 49F (hantering van

verhoorafwagtendes ('remand detainees') – Prokl R13 in SK 35093 van 2012-03-01). Die Minister het bepaalde fasiliteite beskikbaar gestel vir die aanhouding van 'remand detainees' (GK 148 in SK 35071 van 2012-02-27). Tog is die groot getalle verhoorafwagtendes in Suid-Afrikaanse gevangenissteeds groot rede tot kommer. Na beraming is tot 160 000 verhoorafwagtendes in tronke. Redes vir die lang, uitgerekte prosesse en die nie-plaasvind van verhore is legio (sien vir meer besonderhede Hopkins 'Presumed guilty until trial in court' (2012-08-24) Wits Justice Project <http://mg.co.za/2012-08-24-presumed-guilty-until-trial>).

Die Minister van Korrektiewe Dienste het een stel regulasies wat alle wysigings kombineer, gepubliseer (GN R323 in SK 35277 van 2012-04-25). Die regulasies handel oor die aanhouding van aangehoudenenes en hoe hulle hanteer moet word (die regulasies sluit die wysigings van 1 Maart 2012 soos gepubliseer in GK 143 in SK 35032 van 2012-02-27 in). Die regulasies van 27 Februarie 2012 het die definisie van Area-kommissaris ingevoeg asook dié van 'correctional health facility' wat die definisie van 'prison hospital' vervang het. Ingevolge regulasie 2(3)(a) moet elke persoon binne 24 uur nadat hy of sy opgeneem is, toegelaat word om met die ander aangehoudenenes te meng en moet hy of sy ook 'n gesondheidsondersoek ondergaan. Daar is wysigings aan die dieet van aangehoudenenes aangebring (reg 4). Regulasie 7(4) bepaal dat 'n geregistreerde verpleegster alle siek veroordeeldes, verhoorafwagtendes en swanger vroue soveel keer as moontlik, maar ten minste een maal per dag moet besoek. Wanneer deursoekings plaasvind, moet iemand van dieselfde geslag as die aangehoudene teenwoordig wees (reg 16(1)(c)). Regulasie 19 wat die hantering van chemiese middels, elektroniese toestelle en rubbermissiele reël, is ook gewysig. Kragtens regulasie 25A moet die Nasionale Kommissaris ook name aan die Registrateur van die Nasionale Register van Geslagsmisdaad-oortreders deurgee (a 50(5)(a) van die *Criminal Law (Sexual Offences and Related Matters) Amendment Act 32 van 2007*). Daar word ook spesifieke bepalings ingevoeg ten aansien van mediese parool en die aanwys van 'n Mediese Parooladviesraad (regs 29A en 29B).

49 landdroste is gevra of hulle dink of gevangenisstraf enige waarde het. 63% was van mening dat gevangenisstraf geen afskrikkingswaarde het nie en dat alternatiewe strawwe gevind moet word (*Legalbrief Today* (2012-07-01)).

Die Minister en Nasionale Kommissaris van die Departement Korrektiewe Dienste het verskeie delegasies van die Departement hersien (AK 611 in SK 35561 van 2012-08-02).

Soos reeds hierbo na verwys, bly oorvol-tronke 'n groot probleem in Suid-Afrika. Behalwe vir die groot getalle mense, is die gesondheidsituasie ook bedenklik. Onlangse berigte het veral die grootskaalse teenwoordigheid van tuberkulose in tronke bevestig (sien Rawoot 'Tuberculosis runs riot in Pollsmoor' <http://mg.co.za/article/2012-08-31-tuberculosis-runs-riot-in-pollsmoor> (datum van gebruik 08-10-2012)).

Die Departement van Korrektiewe Dienste (DKD) se 2012/13-2016/17 Strategiese Plan (hierna DKD) (<http://www.dcs.gov.za/.../Strategic%20Plan%202012-13%20to%202016-17.pdf>) dui aan dat daar tans 243 korrektiewe fasiliteite in Suid-Afrika is. Die fasiliteite maak voorsiening vir ongeveer 118 500 gevangenes, maar huisves tans ongeveer 159 000. Die korrektiewe fasiliteite is dus tans ongeveer 134,2% beset. Daar word beraam dat die getal gevangenes in die 2012/2013 boekjaar na 157 410 sal daal, terwyl die kapasiteit na 119 545 sal verhoog. Teen 2016/2017 behoort die aantal gevangenes na 151 208 af te neem, met plek vir 122 167 (DKD 13). Die DKD beoog om oorbevolking aan te spreek deur verhoorafwagtendes korter aan te hou; die omskakeling van gevangenisstraf in gemeenskaps-korrektiewe toesig; die inwerkingstelling van elektroniese moniteringstelsels; die verbetering van die paroolstelsel; die daarstelling van halfweghuise vir paroolgangers sonder vaste adresse; asook die opgradering van bestaande; en bou van nuwe, korrektiewe fasiliteite (DKD 12). Volgens die 2011/2012 Jaarverslag van die Regterlike Inspektoraat vir Korrektiewe Dienste <http://judicialinsp.pwv.gov.za/.../Annual%20Report%202011-2012.pdf>) (hierna DKD Jaarverslag) is sowat 32% van alle aangehoudenenes onder die ouderdom van 25 jaar (DKD Jaarverslag 25). Hiervan was 592 kinders, waarvan 33% nog nie gevonnissen is nie (DKD Jaarverslag 26). Ongeveer 30% van die totale aantal gevangenes is verhoorafwagtend, waarvan 33% (23 546) al vir meer as 6 maande aangehou word. 2 470 verhoorafwagtendes word al vir meer as twee jaar aangehou (DKD Jaarverslag 27).

Die Inspektoraat is wetlik verplig om ondersoek in te stel na en verslag te doen oor die hantering van gevangenes, die omstandighede in korrektiewe fasiliteite en enige korrumperte of oneerlike praktyke in korrektiewe fasiliteite. Tydens 2011/2012 is 595 klagtes direk by die Inspektoraat aanhangig gemaak, waarvan 97 oor oorplasinge handel het, 88 oor parool, 78 oor gesondheidsorg en 71 oor beweerde aanranding van gevangenes deur beamptes (DKD Jaarverslag 37). Sowat 424 717 klagtes ('n toename van 11% vanaf die vorige jaar) is by Onafhanklike Korrektiewe Sentrumbesoekers aanhangig gemaak (DKD Jaarverslag 42). Die feit dat slegs 20 van hierdie klagtes na die Inspektoraat verwys is, is kommerwekkend (DKD Jaarverslag 43). 852 sterftes in aanhouding, waarvan 47 onnatuurlik was, is aangemeld. Die oorsaak van 16 onnatuurlike sterftes kon nie deur die Inspektoraat bepaal word nie, as gevolg van die nie-beskikbaarheid van nadoodse ondersoekverslae deur die Departement van Gesondheid (DKD Jaarverslag 51). 20 gevangenes het selfmoord gepleeg. 12 gevangenes is vermoor, waarvan 4 dood is as gevolg van aanranding deur korrektiewe beamptes (DKD Jaarverslag 52). 27 beamptes is in verband met die dissiplinêr verhoor. Die SAPD het meeste van die sake afgehandel en sekere sake is na die Nasionale Vervolgingsgesag (NV) verwys. Nie een beampte is egter deur die NV vervolgt nie (DKD Jaarverslag 53). Daar was 'n dramatiese toename in die aantal klagtes wat verband gehou het met gesondheidsorg in die periode vanaf 2007 tot 2010 en die Inspektoraat het derhalwe 'n gesondheidsorgopname in alle korrektiewe instellings geloods. Die

bevindings was soos volg: 38% van gevangenes het na bewering nie mediese ondersoek ondergaan binne 24 uur van toelating nie; 29% is nie van hul regte ten opsigte van gesondheidsorg meegedeel nie, en 54% het nie onmiddellike toegang tot gesondheidsorg gekry nadat hul daarvoor gevra het nie. Die Inspektoraat het aanbeveel dat daar onmiddellik aandag geskenk word aan die bestuur en monitoring van gesondheidsorg in korrektiewe fasiliteite en dat daar deurlopend verslag hieroor gedoen word aan die Inspektoraat. Daar is ook aanbeveel dat vakante mediese poste spoedig gevul word (DKD Jaarverslag 50).

3.3 Verdediging

Die sperdatum om militêre veterane te registreer is uitgestel tot 31 Julie 2012 (Styan 'Militêre veterane: Sperdatum dalk later' *Beeld* (2012-07-11) 4).

Die Wet op die Militêre Ombud 4 van 2012 het op 10 Mei 2012 in werking getree (Prokl 30 in SK 35324 van 2010-05-09). Die doel van die kantoor van die Ombud is om alle skriftelike klagtes van lede van die verdedigingsmag oor sy of haar diensomstandighede te ondersoek. Die Kantoor moet ook klagtes van die lede van die publiek wat oor enige amptelike optredes van die lede van die Verdedigingsmag handel, ondersoek (aa 4 en 6). Die Militêre Ombud word deur die President aangewys. Die Ombud moet voldoende kennis van die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika, 1996 en regs kennis hê en moet ook meer as 10 jaar kennis van of ervaring in die militêre of openbare administrasie hê (a 5). Die Wet beklemtoon die onafhanklikheid van die Ombud en sy of haar kantoor (a 8). Die Ombud het nie gesag om ondersoek in te stel na die uitoefening van enige gesag deur 'n militêre regter nie en mag ook nie sake ondersoek wat hangende is in militêre of siviele howe nie (a 7(1)). Die Ombud mag ook in bepaalde gevalle weier om sake te ondersoek (a 7(2)).

Die Wet op Militêre Veterane 18 van 2011 het op 1 April 2012 in werking getree (Prokl 26 in SK 35221 van 2012-04-02). Versoeke vir nominasies vir die Verdedigingsmagdienskommissie is aangevra (AK 78 in SK 34987 van 2012-01-30).

Die Uitvoerende Gesag se Oorkoepelende Jaarlikse Strategiese Verklaring (<http://d2zmx6mlqh7g3a.cloudfront.net/.../120509secretariat.pdf>) (hierna Strategiese verklaring) is op 9 Mei 2012 aan die Portefeuljekomitee op Verdediging en Militêre Veterane voorgelê. Volgens die verklaring is die SANW se prioriteite vir 2012/2013 soos volg: Versterking van die SANW se grond-verdedigingsvermoë; maritieme veiligheid; versterking van die SANW se vredebewaringsvermoë; nasionale jeugdiens; verdere ontwikkeling en uitbouing van die reserwemag; herstrukturering van en bystand aan die verdedigingsnywerheid (wapennywerheid) en versterking van die Departement van Verdediging se fasiliteite afdeling (Strategiese verklaring 9).

Volgens die SANW se Jaarlikse Prestasieplan 2012/2013 <http://d2zmx6mlqh7g3a.cloudfront.net/.../120502sandf.pdf> (hierna SANW Prestasieplan)

ontvang verdediging steeds minder as 1,2% van die bruto binnelandse produk en sal dus in staat wees om slegs 'n verlaagde vlak van magsontwerp ('force design') te handhaaf. Die verdere ontwikkeling en uitbouing van die reserwemag is steeds 'n hoë prioriteit (SANW Prestasieplan 6). Die SANW se betrokkenheid by vredesendings van die Verenigde Nasies sal in die mediumtermynbegrotings-raamwerkperiode gehandhaaf en waarskynlik verhoog word. Deelname aan die Afrika Unie en SADC-aktiwiteite sal gehandhaaf word en daar sal aan seerowerypatrollies aan die Ooskus van Afrika deelgeneem word (SANW Prestasieplan 9). Samewerking met die SAPD en hulpverlening in natuurrampe word in die vooruitsig gestel en daar word voorsien dat die SANW weer die beveiligingsfunksie van nasionale sleutelpunte sal oorneem. Grensbeveiliging is vanaf 2010 weer 'n mandaat van die SANW maar ontplooiing is tans beperk as gevolg van 'n kapasiteitstekort (SANW Prestasieplan 8). Die regering het die noodsaaklikheid van 'n vooruitontplooiingsvermoë ('forward deployment capability') geïdentifiseer, maar befondsing moet nog aangespreek word. Die versterking van die SANW se grondverdedigingsvermoë is 'n ministeriële prioriteit, met spesifieke verwysing na die militêre gesondheidstelsel (SANW Prestasieplan 9).

Die Suid-Afrikaanse Verdedigingsoorsig (2012) (<http://www.sadefencereview2012.org/.../publications.htm>) volg op die 1998 Verdedigingsoorsig. Die oorsig is opgestel deur 'n komitee wat deur die Minister van Verdediging aangestel is en wat op 13 Julie 2011 met sy werksaamhede begin het. Die tweede konsepdokument is in September 2012 vrygestel ná 'n proses van openbare deelname en konsultasie met belanghebbendes. Die mandaat van die komitee was om 'n beleidsraamwerk daar te stel (Hoofverslag i-ii). Met verwysing na die grondwetlike en statutêre raamwerk, Suid-Afrika se internasionale verpligtinge en take aan Weermag opgedra deur die Suid-Afrikaanse regering, is vyf strategiese verdedigingsdoelwitte geïdentifiseer (Opsomming (2)):

- (1) The Defence and Protection of South Africa, its people and important national interests;
- (2) The Safeguarding of South Africa and its people through aspects such as border safeguarding, supporting the Police Service and fulfilling South Africa's treaty obligations;
- (3) The Defence contribution to South Africa's international agenda and the promotion of regional and continental peace and stability;
- (4) Supporting civil authority in times of crisis, need or turmoil, and the Defence contribution to South Africa's developmental priorities; and
- (5) The civil control over Defence and the accountable utilisation of defence resources.

Die komitee het egter nie aan mandaat 2 gedetailleerde aandag gegee nie; dit moet, volgens die komitee, deur die hoof van die Suid-Afrikaanse Weermag gehanteer word (Opsomming (2)).

4 Wapens

Die Nasionale Wysigingswet op die Beheer van Konvensionele Wapens 73 van 2008 het op 16 April 2012 in werking getree (Prokl 27 in SK 35257 van 2012-04-13). Op 20 April 2012 is daar regulasies kragtens die wet uitgevaardig (GK R326 in SK 35283 van 2012-04-20). Die regulasies reguleer registrasie om konvensionele wapens te ontwikkel of te maak, handel te dryf in konvensionele wapens of om dit te besit (reg 3-4). Die wyse waarop aansoek om permitte gedoen moet word, word in regulasie 5 uiteengesit. Regulasies 6 en 9 skryf voor waarvoor 'n permit uitgereik kan word en die voorwaardes waaronder dit kan gebeur, terwyl regulasie 7 op die vernietiging van konvensionele wapens betrekking het. Daar moet ook in bepaalde gevalle vir uitvoerpermitte aansoek gedoen word indien vuurwapens en ammunisie uit die land geneem word (reg 14). Die Nasionale Konvensionele Wapenbeheerkomitee het 'n lys van items gepubliseer waarop die Nasionale Wet op Beheer van Konvensionele Wapens 41 van 2002 van toepassing is en watter tipe permitte kragtens die wet vereis word (GK 321 in SK 35272 van 2012-04-20).

Sekere bepalinge van die Wysigingswet op Vuurwapenbeheer 38 van 2006 het op 1 Maart 2012 in werking getree (sekere definisies, asook aa 3, 6, 7, 12-15, 19, 26-27, 49-51 – Prokl R9 in SK 35047 van 2012-02-17). Terselfdertyd is die Regulasies vir die Beheer van Vuurwapens (GK R345 in SK 26156 van 2004-03-26) ook gewysig om onder meer vir die akkreditasie van 'n museum (reg 3A) en professionele jagtersvereniging voorsiening te maak (reg 4A). Die regulasies is verder gewysig om maatreëls ten aansien van professionele jagters en voorlaaiers in te voeg. Die Minister van Polisie het die tydperk vir aansoeke om bevoegdheidsertifikate vir voorlaaiers te bekom, verleng tot 31 Julie 2012 (GK 1059 in SK 34855 van 2011-12-14).

Intussen het die wapenskandaal nog steeds nie tot 'n end gekom nie. Hoewel President Zuma in September 2011 aangekondig het dat die wapenskandaal inderdaad ondersoek gaan word en 'n kommissie van ondersoek onder die voorsitterskap van Regter Seriti ingestel is, was daar teen Junie vanjaar byna geen vordering nie (sien Underhill 'Arms deal inquiry hits the skids' <http://mg.co.za/article/2012-06-07-arms-deal-inquiry>). Daar is egter wel bekend gemaak dat oudpresident Thabo Mbeki en moontlik selfs die huidige President, gedagvaar kan word om voor die Kommissie te getuig (Prince 'Wapens: Mbeki, Zuma kan dalk getuig' *Rapport* (2012-06-17) 16). Die Kommissie het aangedui dat die ondersoek minstens drie jaar sal duur.

5 Terrorisme

Die President het verskeie gewysigde lyske van entiteite/identiteite wat deur die Veiligheidsraad van die Verenigde Nasies as terreur of moontlike terreur-organisasies of lede daarvan is, geïdentifiseer is, kragtens artikel 25 van die Wet

op die Beskerming van Konstitusionele Demokrasie teen Terroriste- en Verwante Aktiwiteite 33 van 2004 afgekondig (Prokl 70 in SK 34856 van 2011-12-14; Prokl 5 in SK 35038 van 2012-02-17; Prokl 6-7 in SK 35039 van 2012-02-17; Prokl 17-18 in SK 35126 van 2012-03-09; Prokl 24- in SK 35187 van 2012-03-28; Prokl 33-35 in SK 35559 van 2012-05-18; Prokl 36-37 in SK 35360 van 2012-05-21; Prokl 39-40 in SK 35566 van 2012-08-06; Prokl 41-43 in SK 35599 van 2012-08-17).

6 Korrupsie

'n Verslag wat Januarie vanjaar bekend gestel is, het aangedui dat 83% van volwasse Suid-Afrikaners meen dat korrupsie 'n lewenswyse in Suid-Afrika geword het (sien Botha 'Baie glo korrupsie in SA is alledaags' *Die Burger* (2012-01-12) 2.) Altesaam 85% meen dat korrupsie ook op senior vlak in die regering voorkom. Daar is veral drie terreine wat aandag moet geniet, aldus die verslag, naamlik (a) die suksesvolle bekamping van korrupsie moet openbaar gemaak word, (b) daar moet ervaar word dat geskorste amptenare se sake ernstig opgeneem word en vinnig aandag kry en (c) lede van die gemeenskap moet self ook hul eie waardestelsels herevalueer. Na die bekendstelling van die verslag is die korrupsie-waghond 'Corruption Watch (CW)' gestig (sien Redaksioneel 'Inisiatief teen korrupsie bring meer hoop' *Die Burger* (2012-01-30) 8). Die korrupsie-inisiatief geniet die volle ondersteuning van Cosatu en opereer heeltemal onafhanklik van die regering. Dit beoog om van nuwe sosiale media, sowel as meer tradisionele maniere vir die aanmeld van klagtes gebruik te maak en hoop dat deur groter bewusmaking onder Suid-Afrikaners daartoe sal lei dat korrupsie nie meer geduld sal word nie.

Willemien du Plessis (NWU Potchefstroom)
Juanita Pienaar (US)
Nic Olivier (UP)